

Такриз

ба автореферати диссертатсияи Алиев Султон Маҳмадшарифович дар мавзуи “В.А.Жуковский ва адабиёти форсии тоҷикӣ: шинохт, баррасӣ ва нақд” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.01.03 – Адабиёти кишварҳои хориҷии Аврупо, Осиё, Африқо, соқинони бумии Амрико ва Австралия (адабиёти форсӣ)

Забону адаби форсии тоҷикӣ аз дер боз таваччуҳи шарқшиносони дунёро ба худ ҷалб намуда буд. Робитаҳои адабию пайвандҳои сиёсӣ ва иҷтимоӣ ва тичоратии давлатҳои Шарқ бо кишвари Русия низ таърихи тулонӣ дорад. Бо истинод ба сарчашмаҳои илмию таърихӣ маълум аст, ки муносибатҳои Русия ва кишварҳои форсизабон, махсусан Эрон аз садаи 16 оғоз ёфта, ифтиҳои густариши пайвандҳои адабӣ дар асри 18 ба назар мерасад.

Масъалаи таҳқиқи таъсири адабиёти форсии тоҷикӣ ба адабиёти рус ва нақшу мавқеи шоирони форсии тоҷикӣ дар фарҳанги рус мавриди баррасии донишмандони тоҷику рус қарор ёфта буд ва бахсҳои адабиёти татбиқӣ ҳамвора аз заминаҳои мутолеоти ҷолиб барои пажӯҳишгарони ҳавзаҳои адабӣ будааст. Ҷустуҷӯи монандӣҳо - робитаҳои таъсиргузору таъсирпазири адабиёти кишварҳои мухталиф натиҷаи ҳампайвандӣҳои таърихиро ҳаде мезанад. Аз ин рӯ мутолиаи татбиқии адабиёти форсии тоҷикӣ ва русӣ мавриди таваччуҳи муаллифи диссертатсия қарор гирифта, ин мавзӯ дар мисоли таъсири таассури таърихиву фарҳангии ду миллат аз дараҷаи адабиёт таҳлилу таҳқиқ ёфтааст.

Мунаққиди бузурги рус Николай Чернишевский дуруст қайд намудааст, ки “шеъри ҷаҳонро бе назми форсӣ тасаввур қардан ва ё манзури оламиён қардонидан ғуноҳ аст”. Намояндагони номвари адабиёти форсии тоҷикӣ, чун Фирдавсӣ, Хайём, Ҳофиз, Саъдӣ, Мавлавӣ ва даҳҳо нафари дигар ҳамвора дар адабиёти ҷаҳон матраҳ ва мавриди таваччуҳи адибони кишварҳои мухталиф будааст. Авҷи таваччуҳи адабиёти русӣ ба адабиёти форсии тоҷикиро қарни нуздаҳум шинохтаанд. Мояи ифтихори мо аст, ки бузургтарин нависандагону олимони рус таҳти таъсири фарҳанги ориёӣ ва адибони форс-тоҷик будаанд. Валентин Алексеевич Жуковский аз бузургтарин шарқшиносони қарни XIX ва ду даҳаи аввали асри XX мебошад, ки осори таҳқиқии бисёре дар бораи фарҳанги мо интишор дод, ки аз осори дараҷаи аввал дар илми шарқшиносии ҷаҳон маҳсуб мешавад. Мавсуф аз аввалин ховаршиносонест, ки ба дostonҳои форсии тоҷикӣ алоқаманд шуда, арзиши хосе барои онҳо қоил гардид.

Диссертатсияи Алиев Султон Маҳмадшарифович аз муқаддима, се боб, 9 фасл, хулоса ва рӯйхати адабиёт иборат мебошад.

Дар қисмати **муқаддима** мубрами мавзуи таҳқиқ, дараҷаи омӯзиши он баён гардида, мақсад ва вазифаҳои асосии муаллифи диссертатсия мушаххас шудаанд. Ҳамчунин, сарчашмаҳои ва

методологияи пажухиш, арзишҳои назариву амалӣ, навоариҳои илмӣ ва масъалаҳои меҳвари барои дифоъ манзуршаванда шарҳу тафсир ёфта, саҳми шахсии доктараби дараҷаи илмӣ, тасвиби амалии натиҷаҳои таҳқиқ, нашри таълифоти илмӣ дар мавзӯи диссертатсия ва сохтӯру ҳаҷми қор бо низоми муайян шарҳу баён ёфтаанд.

Яке аз масъалаҳои муҳими илми адабиётшиносӣ таҳқиқи зиндагиномаи илмии адибон маҳсуб мешавад. Чунин рӯйқард ба пешрави афкори илмӣ мусоидат намуда, дараҷаи баррасии илмии ҳаёт ва фаъолияти ин ё он адибро баланд мебардорад. Бахшидани зербоби алоҳидаи боби аввал ба баррасиву бозофаринии илмии зиндагиномаи Валентин Алексеевич Жуковский як ҳақиқи бузург дар омӯзиши илмии зиндагиномаи шоир мебошад. Боби якуми рисола «**Зиндагинома ва осори В.А. Жуковский**» унвон дошта, фасли аввали он ба таҳқиқи зиндагиномаи илмии В. А. Жуковский бахшида шудааст. Дар фасли дувуми боби аввал тамоми осори бозмондаи В. А. Жуковский – осори адабиётшиносӣ, осори забоншиносӣ, осори таърихшиносӣ, осори фолклоршиносӣ ва осори диншиносӣ мавриди таҳлилу баррасӣ қарор дода шудааст.

Дар панҷ фасли боби дуюми рисола, ки «**Масъалаҳои таърихи адабиёти форсу тоҷик дар баррасии В.А. Жуковский**» номгузорӣ шудааст, муаллифи диссертатсия дар бораи ба аҳволу ашъори Авҳадуддин Анварӣ бахшидаи рисолаи В. А. Жуковский, дар бораи андешаҳои муҳаққиқи рус доир ба рӯбиёти Умари Хайём, дар бораи назари Жуковский В.А. ба адабиёти замони Сомониён, дар бораи нигоҳи Жуковский В.А. ба адабиёти тасаввуфӣ ва ҳаёту фаъолияти эҷодии Абдуллоҳи Ансорӣ изҳори назар намудааст.

Дар боби сеюми диссертатсия - «**Саҳми В.А. Жуковский дар ҷамъоварӣ, тасниф ва таҳқиқи маводи осори шифоҳии мардуми эронӣ**» Алиев С.М. осори шифоҳии мардуми эронӣ ва ғӯишҳои форсӣ дар офаридаҳои илмии Жуковский В.А. баррасӣ гардида, мавқеи фолклору адабиёти шифоҳӣ дар сарзамини Эрон ва таъсири он дар адабиёти хаттӣ тавзеҳ меёбад. В.А.Жуковский хангоми азимати худ аз Эрон маҷмуаи муфассал ва пурарзише аз ашъору таронаҳо ва зарбулмасалу ҳазлиёту оҳангҳои навоҳии муҳталифи Эрон гирдоварӣ менамояд ва баъдан онҳоро дар Санкт Петербург бо номи “Намунаҳои ашъори омиёнаи эронӣ” мунташир месозад.

Муаллифи диссертатсия дуруст қайд менамояд, ки “хидмати В.А. Жуковский дар ташаккулу такомули шевашиносии Эрон низ хеле бузург аст. Ё на танҳо шеваю лаҳҷаҳои гуногуни Эронро омӯхт ва маводи фаровонро ҷамъ овард, балки равишҳои илмии ин соҳаи забоншиносиро муайян кард ва муҳаққиқони дигарро ба таҳқиқи ҷиддии шеваю лаҳҷаҳо ҳидоят намуд”. Дар муқаддимаи китоби “Мадорик ва матолиби мавриди ниёз барои пажӯҳиши лаҳҷаҳои форсӣ” В.А. Жуковский бисёр нозукбиниона ба таъкид гирифтааст, ки “Эрон аз лиҳози забоншиносӣ ҷоми заррини бузургест, ки солҳои сол донишмандон ва муҳаққиқони ҷаҳон ҷуръанӯши он хоҳанд буд”. Дар ду фасли ин боб муаллиф дар

борои масъалаҳои адабиёт дар пажӯҳишҳои таърихшиносии В.А. Жуковский ва арзиши илмӣ таҳқиқоти осори забоншиносии ӯ маълумоти муфассал дода, мавзӯи мазкур бо таъки ба дигар пажӯҳишҳои илмӣ ҳаматарафа ҳаллу фасл ёфтааст.

Дар қисмати хулосавии диссертатсия муаллиф дар дуvozдах банд ҷойгоҳи воқеии Валентин Алексеевич Жуковскийро дар рушди эроншиносӣ мушаххасан таъкид менамояд.

Ба таври умум, бояд қазоват кард, ки муаллифи диссертатсия муваффақ ба муаррифии чехраи илмӣ Валентин Алексеевич Жуковский шудааст.

Бо ишора ба чанд эроду пешниҳод метавон хулоса кард, ки автореферат нуктаҳои асосии диссертатсияро фаро гирифта, қор аз назари илмӣ анҷомрасида ҳисоб мешавад.

1. Аз матни автореферат бармеояд, ки муаллиф дар бораи яке аз самтҳои фаъолияти В.А.Жуковский, ки тарҷумаҳо мебошанд, муфассал маълумот додааст. Бояд қайд кард, ки аз зумраи таълифоти ӯ тарҷумаҳои аз фаромини шоҳони Эрон мебошад, аммо дар автореферат дар бораи ин тарҷумаҳо чизе гуфта нашудааст.
2. Ҳарчанд забони тоҷикии автореферат раван ва ҷавобгӯи усули илмист, аммо баъзан тарҷумаи русӣ бо тоҷикӣ мувофиқат намекунад. Масалан, «**Шарҳи холи илмӣ В.А. Жуковский**» ба русӣ дар шакли «**Обзор научных результатов В.А. Жуковского**» омадааст, ки нодуруст аст, бояд «**Научная биография В.А. Жуковского**» бошад; фасли дувуми боби аввал дар забони тоҷикӣ «**Осори илмӣ В.А.Жуковский**» омадааст, аммо дар тарҷума «**Научная работа В.А.Жуковского**» омадааст, ки дуруст нест, бояд «**Научные труды В.А. Жуковского**» тарҷума шавад.
3. Дар варианти русии автореферат фасли якуми боби сеюм ду ҷой ва дар ду шакли мухталиф омадааст (саҳ. 42 ва саҳ. 46), ки албатта, хатои техникӣ мебошад.
4. Хуб мешуд, агар муаллиф дар бораи арзиши қорҳои илмӣ В.А. Жуковский дар риштаи забоншиносӣ ва адабиётшиносӣ дар қиёс бо қорҳои шарқшиносони дигар нуктаи назари хешро иброз медошт. Ҳамчунин маълум аст, ки давомдиҳандаи қорҳои илмӣ В.А.Жуковский шогирдони ӯ А.А.Ромаскевич, В.А.Иванов ва А.Н.Марр буданд. Дар бораи қорҳои муаллифи диссертатсия таъкид додаанд, назари муаллифи диссертатсия дида намешавад.

Ин мулоҳизаҳо, албатта, қанбаи тавсиявӣ дошта, дар умум боиси қоҳиши қайфияти диссертатсия намешаванд.

Хулоса, диссертатсияи Алиев Султон Маҳмадшарифович дар мавзӯи «**В.А.Жуковский ва адабиёти форсии тоҷикӣ: шиноخت, баррасӣ ва нақд**» ба талаботи бандҳои 31-37-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, тахти № 267 тасдиқ гардидааст, ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовори дараҷаи

дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.01.03 -
Адабиёти кишварҳои хориҷии Аврупо, Осиё, Африқо, соқинони бумии
Амрико ва Австралия (адабиёти форсӣ) доништа шавад.

**Доктори илми филология,
директори Институти илмҳои
гуманитарии ба номи академик
Б.Искандарови АМИТ** **Қаландариён Ҳоким Сафар**

«15» майи соли 2024

Суроға: 736001, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ВМКБ, шаҳри Хоруғ, кӯчаи Дехотӣ 80, х.23
Тел.: +992 934892626
E-mail: hokim_k@mail.ru

Имзои доктори илми филология
Қаландариён Ҳоким Сафарро
тасдиқ мекунам

**Сардори шӯъбаи кадрҳои
ИИГ АМИТ** **Имомназаров Машхур Мирзоназарович**

«15» майи соли 2024
Суроға: 736001, шаҳри Хоруғ, кӯчаи У.Холдоров, 4
тел: +992 933555103
E-mail: vip.mashkhur@list.ru